

A pszichoanalízis fejlődéstörténete

2

Az egyetemek elzárkóznak, a bírák paragrafusokba kapaszkodnak, a nyilvánosság görcsösen behunyja a szemét és arra fekteti a fősúlyt, hogy csak semmi tárgyalás, semmi diszkusszió ezekről a kínos dolgokról se a tudományban, se a törvényszéki teremben, se az újságban vagy a literatúrában: a rendőrség informálva van s ez elegendő. A morális látszat ebben a korban fontosabb, mint az emberi lét. Ez az álszenteskedés és képmutatás egy szégyenletesen fejletlen, gúzsbakötött korcspszichológiát eredményezett egy magas fejlettségű kultúra közepette. De hiszen őszinteség és becsületesség híján, hogy keletkezhetek volna alaposabb és mélyebb ismeretek a lelkiéletről. Az álszenteskedő hallgatásnak és képmutatásnak ez a hallgatólagos összeesküvése egy egész évszázadon keresztül uralkodik Európán, míg csak egy váratlan hang hirtelen keresztül nem tör rajta. Mitsém sejtve szólásra emelkedik egy napon a bécsi orvosegyetemen egy fiatal ideg-orvos Freud Zsigmond, hogy beszámoljon a neurotikus állapotoknál végzett vizsgálatairól s beszél az ösztönélet zavarairól az ösztönök pangásáról és szabaddá tételéről. Érdeklődést és elismerést remél a kollégák részéről. Nem hirdeti patetikus hangon, izgatott gesztusokkal: elérkezett az idő, hogy erkölcsi nézeteinket teljesen új alapokra fektetve gyökeresen megváltoztassuk s álszenteskedés helyett őszintén feltárjuk és megbeszéljük a nemi problémákat, nem, ez a szakszerűen objektív fiatal orvos nem akar kultúrprédikátor lenni, hanem egyszerűen a neurotikus betegségek okait fejtegeti. Közleményeit semleges adalékoknak tekintette a tudomány előbbreviteléhez és remélte, hogy kollégái is annak fogják tekinteni. De éppen ez az elfogulatlan, magától értetődő, természetesség, amellyel megállapítja, hogy a szexuális elfojtás úgyszólván valamennyi neurotikus állapotnak a kiindulási pontja, a legnagyobb szörnyűködést váltja ki a kollégák között. Nem mintha helytelennek tartanák ezeket a megállapításokat, hiszen maguk is már sokszor sejtették, hogy így áll a dolog; hanem mint szoros érzésbeli hozzátartozói a képmutató kornak, mint függvényei az erkölcsi álszenteskedésnek, sértve érzik magukat a tények ilyen kiméretlenül őszinte feltárása miatt; mintha az igazság leplezetlen kimondása már maga is tisztességtelen lenne. Freud észrevette, hogy zavartan és kínosan néznek egymásra a kollégák az előadás után, mintha

ezt mondanák egymásnak: nem tud ez az ujdonsült fiatalember arról a hallgatólagos megegyezésről, amely szerint ilyen kényes dolgokról nem szoktak beszélni, különösen nem a nagytekintélyű orvosegyesület egy nyilvános ülésén? De aztán a fagyos csend, amely az előadás után keletkezett s az ür, amely Freud személye körül képződött, továbbá a kollégák félreérthetetlen célzással értették meg azután lassanként meg vele, hogy aki szexualitás fontos szerepére hívja fel a figyelmet, a neurotikus megbetegedések keletkezésében, az nem számíthat arra a jóindulatú érdeklődésre, amellyel másfajta tudományos közleményeket szoktak meghallgatni. Néhány jóakarató kollégája figyelmeztette is mindjárt, hogy jövődő akadémiai karrierje érdekében nagyon jól tenné, ha a jövőben felhagyna ezekkel a „kínos és tisztátalan” vizsgálatokkal; ez így nem vezet semmire vagy legalább is semmi olyanra, ami nyilvános közlésre alkalmas lenne. Freud azonban az őszinteséget és az igazságot fontosabbnak tartotta, mint az illendőséget, nem hagyta magát elijeszteni. Meg volt benne az a kíméletlen igazságszeretet, emberi bátorság, makacs kitartás és intuitív erő, ami csak a zseniális emberek sajátja és ami idővel minden akadályon keresztül tör.

Új, nagy, értékes eszmék nem szoktak azonnal elismerést és diadalt aratni s nem véletlen, hogy Freud mindjárt első fellépésekor összeütközésbe került ilyen módon a kortársaival. Mert nem csak a megsértett álszemérem és a megszokott látszatmorál tiltakozik itt egy praktikus orvosi tevékenységből leszűrődött teória ellen, nem, hanem a képmutatásának titokban, lassanként a tudatára ébredő agyonhallgatási módszer érez itt egy valódi veszélyes ellenfelet. Nem a mód, ahogy Freud megpendíti ezt a témát, hanem a tény, hogy egyáltalában megpendíti, hogy meg meri pendíteni, már egy hadüzenetet jelent, még pedig egy döntő ütközetre. Mert hiszen itt az első pillanattól kezdve nem a régi nézetek javíthatóságáról van szó, hanem homlokegyenest ellentétes nézetekről, amelyek között valami kompromisszumos középútról szó sem lehet. A régi, Freud előtti pszichológia az agynak az indulatok fölötti teljes hatalmában hisz s azért azt követeli az egyéntől, a művelt, civilizált embertől, hogy az értelem segítségével nyomja el az ösztöneit. Freud energikusan és világosan felel: Az ösztönök egyáltalában nem hagyják magukat *elnyomni*. Az ösztönöket a legjobb esetben és legfeljebb csak *visszanyomni* lehet a tudatból a tudatlanba, de itt aztán viszont panganak, összegyülemlenek, téves utakra szorulnak és veszélyesebbé válhatnak, amennyiben nervozus nyugtalanságot, szorongást s egyéb zavarokat, egyszóval betegséget okoznak; ki nem írthatók ezek a lebecsült ösztönzők semmiféle civilizációval, legfeljebb átalakíthatók a tudatba való átvezetés által veszélytelen, hasznos tevékenységekké. Tehát éppen azt, amit a régi pszichológia a legnagyobb veszélynek degradált: a tudatosá tevést, tekinti Freud teljesen ellentétesen: gyógyíthatásának; s viszont éppen arról, amit a régi pszichológia gyógyítónak tart: t. i. az elnyomásról, kideríti, hogy veszedelmes. Ahol

a régi metódus befödést gyakorolt Freud föltakarást követel. Ignorálás, kikerülés és palástolás helyett. szembenézést, beleegyezést és föltárást hangoztat. Csak az tud nyers ösztönöket megfékezni és kordában tartani, aki felismeri őket; láthatatlan ellenség ellen nem lehet vagy csak nagyon nehezen lehet hadakozni s az ellene való sikeres küzdelemnek az előfeltétele, hogy láthatóvá tegyűk őket.

Az orvostudomány nem törődhet az erkölccsel és a szeméremmel s nem tekintheti legfontosabb feladatának, hogy az ember legtitkosabb benső énjét hallgatásra, hanem hogy éppen ellenkezőleg a teljes feltárás érdekében beszélésre bírja. Nem törődve a XIX-ik század palástolási és képmutatási hajlamával, Freud korának a szemébe vágja az elfojtott és a tudattalan felismerésének és beismerésének a problémáját. S ezzel megkezdődik a gyógyító kúra, nemcsak az egyes beteg embereken, hanem az egész erkölcsbeteg korszaké is tulajdonképeni konfliktusainak és képmutatásának a tudományba való átvezetése által.

Freud közben rendületlenül halad tovább a maga útján s miután megállapítja a nemi elfojtásnak a nagy szerepét a neurózisok keletkezésében, felfedi a tudattalan birodalmat és a gyermeki szexualitást, amiket ezideig nemlétezőknek hittek. Vakmerő igazság-szeretete és igazságkutató hajlama nem engedik megállni; meglátja az ártatlan gyermek mögött az ősembert, a család bizalmas együttléte mögött az ősrégi veszélyes feszültséget apa és fiú között s az ártatlannak látszó álmok mögött az indulatok buja vágyait. Könyörtelenül bevilágít az emberi lélek mélységeibe s nemcsak az egyéni lélek illuzióit leplezi le, hanem a tömeglélek, társadalom és vallás titokzatos (ismeretlen) mozgató erőit is megdöngeti vizsgáló kalapácsával. Ennyi kiméretlen igazságot nem tudott elviselni a XIX-ik század. Elfordultak Freudtól, egyedül hagyták, ignorálták. De félték is tőle, mert érezték, hogy igaza van; ezek a rideg, szokatlan igazságok azonban csak taszítólag hatottak rájuk. Fokozatosan elhúzódtak mellőle, úgy hogy aztán lassankint mindinkább egyedül maradt. Freud valószínűnek tartotta, hogy ez az izoláltság élete végéig meg fog maradni.

Szebenyi Károly

**Ne hátráltasd munkánkat
a csekély előfizetési díj beküldésének
elmulasztásával!**